

Методологічне дозрівання в наукових пошуках: теорія і практика

Вступ

Введення в науковий обіг понять «методологічне дозрівання», «методологічне зростання» є закономірним явищем. Воно зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних потреб людини – психофізіологічних, духовних, матеріальних, естетичних, етичних, моральних, творчого розвитку, суспільного визнання об'єктивного оцінювання досягнутого. Цей процес відбувається упродовж усієї життєдіяльності людини, зумовлюється постійними внутрішніми змінами в організмі людини. Зрозуміло, що ці зміни впливають на духовний, моральний, загальнокультурний, професійний та інший розвиток особистості.

Особливо наголосимо, що такі динамічні зміни є потужним рушієм зростання потреб кожної людини у самовдосконаленні, саморозвитку, поглибленні своїх знань, піднесенні свого соціально-культурного рівня, збагаченні внутрішнього світу, своєї емоційно-почуттєвої сфери.

Дозрівання, зростання для педагога-дослідника, вченого – це постійне внутрішнє прагнення до більш високого рівня розвитку у своїй науковій галузі. І не лише у своїй, а також у суміжних галузях. Тому міждисциплінарність об'єктивно стає необхідною умовою успішності цього процесу.

Ідея тріади «Дослідження-Дозрівання-Розвиток» (Badanie-Dojrzewanie-Rozwój) належить професору, доктору хабілітованому педагогічних наук, ініціатору й організатору Загальнопольського дослідницького семінару Ф.Шльосеку. 7 серпня 2000 р. вперше зібрався «методологічний симпозиум» у Зуберцях (в Словаччині). У вступі до першого збірника наукових праць «Badanie-Dojrzewanie-Rozwój» (na drodze do doktoratu), виданому у 2002 р. в серії «Biblioteka Pedagogiki Pracy», Ф.Шльосек наголошував, що інспірацією, натхненням для заснування Загальнопольського дослідницького семінару стали напрацювання і досвід Загальнопольського семінару педагогіки праці під керівництвом професорів Тадеуша Новацького, Зигмунта Вятровського, Станіслава Качора та інших. Однак Ф.Шльосек особливо підкреслив, що із Загальнопольського семінару педагогіки праці професора Т.Новацького було запозичено лише деякі форми діяльності. «Доробок того семінару

є неперевершеною якістю наукового руху в Польщі, в науках педагогічних»¹ – з цим висновком не можна не погодитися.

Виявлення особливостей методологічного дозрівання різних поколінь вчених, їх врахування у розвитку різних наукових шкіл й окреслення перспективних шляхів їх діяльності в умовах інформаційно-технологічного суспільства – важлива умова підготовки нової генерації науковців.

Методологічна культура дослідника

Проблема методологічного дозрівання вченого стосується різних галузей знань. Однак, маємо визнати, що цей процес в різних науках має свою специфіку, що зумовлюється неповторним світоглядним баченням наукової істини. Наприклад, у мистецтвознавстві вчені пізнають іншу істину, аніж вчені природничо-математичних наук, що виявляється в одвічній науковій дискусії «фізиків» і «ліриків». Що стосується вченого-педагога, то його методологічна зрілість вимагає врахування природничо-математичного і гуманітарного пізнання наукової істини.

Особистість вченого-педагога є ієрархічно організованою, відкритою для довкілля нелінійною системою, що включає практику як базову підсистему методологічного дозрівання. На нашу думку, той науковець, який жодного разу не працював у навчальному закладі, не стояв за складним «педагогічним верстатом», не бачив очей дітей, не може бути успішним, оскільки не має власної педагогічної рефлексії.

Особистісний саморозвиток науковця зумовлюється об'єктно зорієнтованим проектуванням. Підтвердження цього положення знаходимо у працях відомого науковця і підприємця Г. Буча. Ним запропоновано новітній метод об'єктно зорієнтованого проектування – OOD (objekt-oriented-design), спрямований на обґрунтування і розроблення складних систем. До основних ознак будь-якої складної системи він відносить: ієрархічність складності, довільність і відносність нижчого рівня абстракції, сильну взаємодію внутрішньоелементних зв'язків і слабку взаємодію міжелементних зв'язків, різноманітність типів комбінації підсистем, необхідність розвитку складної системи із простої. Г. Буч зазначає: «існує чіткий розподіл функцій між елементами на різних рівнях абстракції», «складна система, розроблена від початку до кінця на папері, ніколи не працює, і не можна примусити її працювати. Ви повинні починати з працюючої простої системи»².

Складна система наукового світогляду, формування методологічної зрілості педагога-науковця є не просто ієрархічною. Рівні її ієрархії відображають різні рівні абстракції, які органічно взаємозв'язані, але володіють при цьому певною автономністю. Так, у процесі розвитку системи

¹ Badanie – Dojrzwowanie – Rozwój (na drodze do doktoratu). Pod red. Kazimierza M. Czameckiego i Franciszka Szloska. – Radom – Piotrków Trybunalski 2002. – s. 7.

² Буч Г. Объектно-ориентированное проектирование с примерами применения: пер. с англ. // Гради Буч. – М.: Конкорд, 1992. – 519 с.

методологічного дозрівання науковця об'єкти, які спочатку вважаються складними (різні комбінації практичної взаємодії із об'єктами зовнішнього середовища), починають розглядатися як елементи нижчих рівнів абстракції, із яких потім вибудовуються значно складніші системи абстрактних наукових поглядів. Отже, для повноцінного методологічного дозрівання вченого-педагога необхідною є об'єктно-орієнтована траєкторія наукового пізнання.

Для самоорганізації будь-якої системи стають необхідними нелінійність, когерентність, відкритість – властивості синергетичної методології пізнання довкілля. Синергізм (діючий разом) ми розуміємо як явище посилення дії одного каталізатора через додавання іншого. В.Г. Кремень зазначає: «Сьогодні синергетика, долаючи міждисциплінарний статус, швидко перетворюється у носія нової парадигми стилю мислення. Нова методологія втілюється в техніку, мистецтво, економіку і, безумовно, повинна проникати в освіту»³.

Процес методологічного дозрівання тісно пов'язаний з розвитком методологічної культури кожного вченого. Методологічну культуру науковців-педагогів можна вважати повноцінною, якщо вона сформована з урахуванням закономірності сензитивного розвитку особистості. Фахівці в сфері педагогічної науки покликані володіти вирішенням проблем дошкільної, початкової, допрофільної, профільної і вищої освіти – професійної й академічної. Сучасні освітні тенденції засвідчують зближення професійної й академічної освіти, що цілком закономірно для інформаційного суспільства, де пріоритетними стають проектні освітні технології.

Методологічна культура вченого-педагога, на нашу думку, ґрунтується на синтезі природничо-наукової і гуманітарної традицій пізнання, яке властиве новітньому дидактичному напрямку – педагогічному проектуванню. Глибше ознайомитися з поняттями Instructional Design, Instructional Systems Design, ISD (навчальна система проектування, педагогічне проектування) можна з допомогою різних сайтів Інтернету. Педагогічним проектуванням передбачаються результати духовної і матеріально-пластичної діяльності, як зовнішнього, так і внутрішнього світу людини. У педагогічному проектуванні розробнику притаманна позиція інсайту, оскільки він знаходиться у середині об'єкта проектування. На відміну від суто технічного проектування, за В.Тименком, педагогічне проектування не жорстко регламентоване і відкриває можливості для імпровізації, забезпечує вибудовування власної, багатовекторної освітньої траєкторії з урахуванням можливостей і бажань особистості вченого.

Як відомо, існує дуже багато визначень складної і вкрай важливої категорії методологічної культури вченого. Звернемося до визначення видатного українського дидакта С. Гончаренка. До методологічної культури, на його думку, входять: методологічна рефлексія (уміння аналізувати власну наукову діяльність); здатність до наукового обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних концепцій, норм і методів пізнання, управління, конструювання. Безумовно, методологічна культура

³ Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В.Г. Кремень.– К.: Грамота, 2007. – 570 с.

потрібна не лише науковому працівникові. Це культура педагогічного мислення, яка ґрунтується на методологічних знаннях. Наголосимо, що її важливою складовою є рефлексія педагогічного проектування. Така культура також потрібна практичним працівникам не менше, ніж науковцям. Для виконання інтелектуальних завдань у галузі педагогіки і науковцю, і, доречно підкреслити, вчителю потрібне вміння бачити проблему і співвідносити з нею фактичний матеріал, висувати припущення і прогнозувати наслідки його реалізації, розподіляти вирішення завдання на кроки в оптимальній послідовності тощо⁴.

Вважаємо, що цей висновок С.Гончаренка має принципово важливе значення для формування педагога – майбутнього вченого. Формування його методологічної культури позначається на етапі навчання в педагогічному інституті чи університеті, продовжується безпосередньо в педагогічній діяльності у загальноосвітній, професійній, вищій школі й, зрозуміло, піднімається на вищу особисту сходинку у процесі самостійного наукового пошуку в аспірантурі і докторантурі.

На нашу думку, заслуговує на увагу визначення методологічної культури, обґрунтоване О. Дубасенюк: «Методологічна культура осучаснює науково-педагогічне мислення, яке має набути випереджувальної спрямованості, що дозволяє спрогнозувати наукову діяльність молодого дослідника. У центрі уваги виникає проблема співвідношення емпатійних, рефлексивних і прогностичних компонентів педагогічного мислення науковців, можливості їх керованого розвитку»⁵, – таке обґрунтування спонукає до роздумів щодо об'єктивної потреби й органічного поєднання емпатії і рефлексії. Адже такий підхід уможливорює вихід на прогностичне бачення у наукових пошуках.

Методологічна культура педагога-дослідника розглядається вченими як складна багаторівнева структура, що охоплює педагогічні, загальнонаукові і філософські знання, особливі уміння і навички, які полягають в здатності визначати, створювати універсальні форми діяльності. До ознак методологічної культури відносять: багаторівневність, що пронизана міждисциплінарними знаннями (філософськими, загальнонауковими, педагогічними та іншими)⁶. Вважаємо також за доцільне звернутися до хоча б короткого аналізу такої категорії як методологічна культура вчителя.

Цю категорію В. Кравцов розглядає як цілісне, багаторівневе і багатокомпонентне утворення у структурі особистості вчителя, що охоплює знання педагогічної методології, володіння методами і методологією наукового пізнання, розумову діяльність в режимі методологічної та педагогічної рефлексії, систему інтеріоризованих цінностей, котрі визначають

⁴ Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 500

⁵ Дубасенюк О.А. Формування методологічної культури молодого дослідника у процесі його наукового становлення у сфері педагогіки / О.А. Дубасенюк // Професійна освіта: педагогіка і психологія / [за ред. Т. Левовицького, І.Вільш, І.Зяюна, Н.Ничкало]. (Ченстохова-Київ, 2009). [Вип. XI] – С. 67-74.

⁶ Кабанов П.Г. Вопросы совершенствования методологической культуры педагога. – Томск: Издательство ТГУ, 1999. – 140 с.

професійну свідомість (самосвідомість), акме вчителя-професіонала і детерміновані властивостями інтегральної індивідуальності⁷.

Під методологічною культурою вчителя С. Бондаревська розуміє особливу форму діяльності педагогічної свідомості, побудови самим педагогом методології особистісно-професійного саморозвитку. Вона наголошує, що особливістю методологічної культури є здатність вчителя до суб'єктивного розуміння педагогічного процесу, вміння вести методологічний пошук, – тобто оволодіння ним діяльністю з визначення сенсу, основ, ідей, педагогічних явищ як особистісно важливих у контексті професійного розвитку та здійснення педагогічної діяльності⁸.

Методологічна культура вчителя, за О. Лаврентьевою, є складовою професійно-педагогічної культури. Вона має самостійне значення, оскільки реалізує, як провідну, світоглядну функцію, перебудовуючи соціальні й професійні якості вчителя, формує наукову картину педагогічної діяльності, надає їй усвідомленого характеру⁹.

Викладені вище положення, обґрунтовані в різні часи вітчизняними і зарубіжними вченими, на нашу думку, мають важливе значення для аналізу і визначення методологічних засад досліджень з різних субдисципліни педагогічної науки – загальної, професійної, порівняльної педагогіки, педевтології, андрагогіки тощо. Зазначені положення дають підставу для обґрунтування українськими вченими категорії «методологічне дозрівання» в процесі наукових пошуків як базової, динамічної процесуальної характеристики дослідника.

Методологічне дозрівання дослідника

Мимоволі виникає таке питання: «методологічне дозрівання» і «методологічне зростання» – це синонімічні поняття чи ні? Методологічне зростання – це процес набуття педагогічної культури науковцем, який передбачає оволодіння фундаментальними базовими знаннями, законами та закономірностями, гнучкими дослідницькими вміннями та навичками, що ґрунтується на сучасних тенденціях, викликах, природничо-наукових та гуманістичних традиціях, наукових підходах та принципах. Такий підхід, на думку О. Дубасенюк, дає можливість досліднику оволодіти цілісною, холістичною картиною світу, знайти сенс життя, усвідомити і виконати свою життєву місію і зробити значний внесок у розбудову суспільства, науки, культури, освіти.

⁷ Кравцов В.О. Теоретичні підходи до інтерпретації методологічної культури майбутнього вчителя // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. – Вип. №3. – 2009.

⁸ Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания. – Ростов-на-Дону: «Учитель», 1999.

⁹ Лаврентьева О.О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності / О.О. Лаврентьева // Теорія і практика професійного ставновлення особистості в соціокультурному просторі: монографія / кол. авторів; ред. О.О. Лаврентьевої, О.П. Крупського, Є.В. Намлієва. – Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2014. – С. 170-185.

Методологічне зростання дослідника цей відомий науковець розглядає як процес поступового наукового становлення, зростання у процесі наукового пошуку від початкових, неусвідомлених, розрізнених знань і практичних дій до диференціації, систематизації і концептуалізації наукових знань, дослідницьких умінь і навичок, до акмедосягнень в науковій, особистісній і професійній сферах. Це уможливило стратегічне мислення науковця, його оперативну професійну дію в нестандартних ситуаціях. Водночас, це особисте концептуальне бачення проблеми (концептуальну модель), якісний духовний і науково-методичний продукт. А головне – дозволяє вибудовувати стратегію і тактику дослідження, обґрунтовувати закономірності подальшого наукового пошуку. Усе це помітно впливає на розвиток педагогічної науки.

Результатом методологічного дозрівання дослідника є розвинене критичне, концептуальне мислення, спрямоване на постійне самопізнання, саморозвиток, самореалізацію, що стає добрим фундаментом для формування наукової компетентності молодого дослідника.

Враховуючи викладені вище положення, простежимо методологічне зростання окремих відомих українських науковців, з якими ми здійснюємо спільні методологічні пошуки в процесі підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, опрацюванні проєктів концепцій, стратегій розвитку освіти і педагогічної науки, визначенні перспективних напрямів досліджень, а також співпрацюємо на науково-організаційному рівні (підготовка і проведення міжнародних і всеукраїнських конференцій, семінарів, круглих столів тощо).

Вважаємо за доцільне розкрити особливості методологічного дозрівання на прикладі наукових біографій трьох докторів педагогічних наук, професорів: Романа Гуревича (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського); Олександри Дубасенюк (Житомирський державний педагогічний університет імені І. Франка) і Наталі Бідюк (Хмельницький національний університет).

Дослідницьке поле професійної педагогіки

Перший приклад – це методологічне зростання **Романа Гуревича** – від викладача фізики та електротехніки Вінницького міського середнього професійно-технічного училища №4 (1971-1981 рр.) до директора Інституту магістратури, аспірантури, докторантури Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України (з 2010 р.). У професора Романа Гуревича чітко простежується траєкторія методологічного дозрівання «від практики – до теорії».

Перший етап його наукового пошуку був спрямований на дослідження проблем підготовки кваліфікованих робітників електрорадіотехнічних професій. Він розпочався під час роботи на посаді майстра виробничого навчання. Свої наукові дослідження вчений-педагог проводив під керівництвом відділу професійно-технічної освіти Науково-дослідного

інституту педагогіки Міністерства народної освіти Української РСР (з 1992 р. – Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України). Молодий викладач-дослідник брав участь у всесоюзних та республіканських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах і педагогічних читаннях, послідовно розширюючи свій науковий світогляд. Результати його експериментальних досліджень з професійної педагогіки було узагальнено і систематизовано у дисертації на тему: «Формування системи міжнародних зв'язків природничо-наукових і професійно-технічних дисциплін у профтехучилищах» (наукові керівники – академік С. Батишев і канд. пед. наук, старший науковий співробітник Н. Розенберг).

Другий етап становлення і творчого розвитку цього науковця зумовлений потребою науковця-педагога у праці із зарубіжними колегами. Бажання займатися методологічними проблемами теорії і методики професійної освіти привели його в Білорусію, у Мозирський державний педагогічний інститут – єдиний у Білорусії вищий навчальний заклад, що здійснював підготовку викладачів і майстрів виробничого навчання для профтехучилищ. Ознайомившись із особливостями української і білоруської систем професійної освіти, професор Р.Гуревич налагоджує наукові контакти з Науково-дослідним інститутом професійної педагогіки в м. Казань (Татарстан).

Новим об'єктом дослідження професора стала позаурочна діяльність учнів профтехучилищ у сфері міждисциплінарної взаємодії фізики та предметів професійно-технічного циклу. Згодом, коли у навчальному і виробничих середовищах з'явилися нові інформаційно-комунікаційні технології, професор Р.Гуревич створює і очолює експериментальний майданчик Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (з 2008 р. – Інститут професійної освіти і освіти дорослих АПН України). Досліджувалася актуальна тема: «Використання обчислювальної техніки в професійно-технічних навчальних закладах». Досвід експериментального майданчика вивчався науковцями відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти АПН України. Результати цього експерименту заслуховувалися на засіданні бюро відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, а також на засіданні Президії АПН України. Вони були схвалені й рекомендовані для впровадження в ПТНЗ України.

Третій етап методологічного дозрівання вченого-педагога зумовлений бурхливим розвитком нових технологій. У 90-х роках минулого століття у зв'язку з впровадженням комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання, електронно-обчислювальної техніки, необхідністю розроблення методологічних основ функціонування училищ в умовах інформаційної революції та переходу суспільства від індустріального до інформаційного професор Гуревич створює колектив науковців на базі кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, до якого були запрошені педагогічні працівники Вищого професійного училища №4 м. Вінниця. На кафедрі досліджувалися проблеми створення та функціонування інформаційно-освітнього середовища навчального закладу на прикладі вищої

школи (педагогічний університет) і профтехосвіти (Вінницьке міське міжрегіональне вище професійне училище). Результати багатолітньої експериментальної роботи Р.Гуревича відображено у докторській дисертації «Теоретичні та методичні основи організації навчання в професійно-технічних закладах». Заслугує високої оцінки те, що 12 співробітників кафедри (100%) захистили кандидатські дисертації з проблем теорії і методики професійного навчання.

Четвертий етап розвитку наукового розвитку і методологічного зростання професора Р.Гуревича характеризується плідними міжнародними зв'язками, науково-практичними заходами, підготовкою молодих учених, участю у роботі спеціалізованих вчених рад.

Фундаменталізм і прогностичність експериментально-дослідної діяльності професора Р. Гуревича сприяли інноваційному розвитку його наукової школи. У 2015 р. авторський колектив під керівництвом і за участю Р.Гуревича видав три монографії та п'ять навчальних посібників для студентів і учнів. Професор підготував 7 докторів педагогічних наук, 63 – кандидати педагогічних наук. Методологічна зрілість професора Р. Гуревича позначається на його науковій продукції – 517 опублікованих наукових і науково-методичних праць.

Підготовлені професором доктори наук – М. Козяр, доктор пед. наук, професор, ректор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності і А. Коломієць – доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри математики Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського успішно розвивають свої наукові школи, підготували кожний понад 10 кандидатів наук.

Визнанням експериментальної роботи професора було проведення виїзного засідання Відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Цей досвід заслуховувався також на засіданні президії Національної академії педагогічних наук України.

Успішність методологічного зростання професора Р. Гуревича зумовлюється прагненням до постійної експериментальної роботи, об'єктно-орієнтованого проектування розвитку української професійної освіти. Цікавим є визначення категорії «методологічне дозрівання», обґрунтоване професором Р. Гуревичем: методологічне дозрівання – це процес, під час якого науковець проходить шлях від початківця до вченого, визнаного науковим співтовариством. На кожному етапі він обґрунтовує актуальну наукову проблему, що наявна в конкретній субдисципліні педагогіки, здійснює науковий пошук, що охоплює теоретичні та експериментальні дослідження, результати яких впроваджуються в практику у навчальних закладах різних типів. Усе це сприяє формуванню і розвитку наукових шкіл в конкретних галузях науки.

З таким визначенням цієї надзвичайно важливої категорії не можна не погодитися. На нашу думку, його зміст органічно впливає з багатолітнього науково-педагогічного шляху цього талановитого вченого.

На дослідницькому полі педевтології

Другий приклад – шлях методологічного дозрівання професора **Олександр Дубасенюк**, що розпочинався із практичного досвіду у першій загальноосвітній середній школі Луганська. Тобто методологічне дозрівання професора розпочиналося у напрямі «від практики – до теорії» і ґрунтувалося на поєднанні традицій природничо-наукового і гуманітарного пізнання.

Першим етапом формування цілісного наукового світогляду професора О. Дубасенюк був підготовчим – це її залучення до наукового пошуку у 16-річному віці, коли кафедра педагогіки Луганського державного педінституту ім. Т.Г.Шевченка почала проводити дослідну роботу в експериментальній ЗОШ № 1 м. Луганська, в якій навчалися лише старшокласники з усього міста. Прагнення до експериментально-дослідної роботи вона реалізує після вступу в Луганський державний педагогічний інститут ім. Т.Г.Шевченка на фізико-математичний факультет. Освітньою практикою як функціонуючою об'єктно-орієнтованою системою О. Дубасенюк оволодіває після закінчення інституту у спеціалізованій ЗОШ № 1 м. Комунарска Луганської області, а згодом – Луганського державного педінституту ім. Т.Г.Шевченка. Об'єктно-зорієнтована система освітньої практики, якою успішно оволоділа О. Дубасенюк, трансформується у теоретичне русло, і в 1978 році вона захищає кандидатську дисертацію з проблеми формування педагогічних умінь навчання старшокласників.

Так розпочинається *другий етап* становлення методологічного світогляду у науковій біографії О. Дубасенюк. З 1980 року вона постійно працює у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Пройшла шлях від старшого викладача, до доцента, професора, завідувача кафедри педагогіки, проректора з наукової роботи, міжнародних та регіональних зв'язків. Методологічна зрілість професора О. Дубасенюк повноцінно формується у 1996, коли вона успішно захищає докторську дисертацію на тему «Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога» (науковий консультант академік Н.Г.Ничкало). Фізико-математична підготовка, практичний досвід педагогічної діяльності позитивно сприяли методологічному становленню О. Дубасенюк. У своїй діяльності вона завжди поєднувала природничо-наукову та гуманітарну традиції наукового пізнання.

Третій етап методологічної зрілості О. Дубасенюк починається з 1988 р. і продовжується до цих пір. Уже майже 30 років під керівництвом О. Дубасенюк діє науково-педагогічна школа «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів», яка пройшла шлях від аналітико-пошукового до етапу концептуалізації науково-педагогічних знань. Наукова школа об'єднує 8 науково-дослідних центрів та лабораторій, в яких досліджуються проблеми: громадського розвитку особистості професіонала; освітньо-виховної, інноваційної системи Полісся та Поліської школи андрагогіки; педагогічної обдарованості; підготовки вчителів до педагогічної дії, педагогічної підготовки магістрів, акмеології освіти.

Учасниками наукової школи О. Дубасенюк опубліковано близько 3 тис. праць. Значна увага приділяється підготовці науково-педагогічних кадрів

у Житомирській області. У межах школи захищено 8 докторських та понад 60 кандидатських дисертацій. О.Дубасенюк – голова спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 по захисту дисертацій з педагогіки у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Під її безпосереднім керівництвом і науковим керівництвом її учнів виконуються три наукові проекти: „Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції” (ДР № 0110U002110); „Теоретичні та методичні засади розробки науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості” (ДР № 0110U002112), „Професійна підготовка фахівців в умовах ступеневої освіти” (ДР № 0110U002274). Значну увагу приділяє О.Дубасенюк формуванню методологічної культури молодих дослідників шляхом викладання курсу «Методологія і методи науково-педагогічного дослідження», керує науковими роботами магістрів, аспірантів, докторантів.

Професор О. Дубасенюк перебуває у постійному творчому пошуку, подаючи приклад молодим дослідникам. Методологічні засади, на яких ґрунтується наукова школа цього педагога-дослідника, сформульовані в авторському науковому доробку: понад 500 наукових і науково-методичних праць, серед яких: 7 одноосібних монографій, редагування і авторство 21 колективної монографії, 26 навчальних посібників, 30 збірників наукових праць з проблем методології, теорії та методики професійної освіти, інноваційних освітніх і виховних технологій, освіти дорослих. Зокрема, у 2015 році нею опубліковано монографію «Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика».

Професор О. Дубасенюк – дійсний член Міжнародної академії акмеологічних наук (м. Санкт-Петербург, Росія), дійсний член Української Академії акмеології, дійсний член Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки (Україна). Відзначена нагородами МОН України та НАПН України. Науковець року Житомирського державного університету у 2011, 2013, 2014 рр.

О. Дубасенюк – головний редактор наукового часопису „Андрогогічний вісник”, член наукової ради збірника наукових праць «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи»; член редакційної колегії журналів „Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка”, „Українська полоністика”, „Креативна педагогіка” та ін.

На дослідницькому полі компаративістики

Методологічне зростання молодого науковця **Наталі Бідюк** відбувалося на наших очах. Нам пощастило бути свідком її методологічного зростання і, водночас, сприяти йому. Це уможливилася тим, що нам довелося виконувати складні і почесні функції наукового керівника з підготовки кандидатської дисертації і наукового консультанта докторської дисертації. Зростання цього перспективного вченого охоплює декілька етапів:

Перший етап – етап входження в науку: науково-методичне становлення викладача іноземної мови Хмельницького національного університету (1992

р.- дотепер). На цьому етапі відбувалася адаптація до викладацької діяльності, формування педагогічної культури і етики викладача; перші кроки пізнання методів і прийомів наукової діяльності; вивчення практичних прикладів розвитку методологічної культури, притаманних субкультури вищого навчального закладу. Тут зароджувався і розвивався новий формат методологічних знань у процесі підготовки аналітичних матеріалів на науковій конференції і методологічні семінари, обміну досвідом, самостійної підготовки науково-методичних праць. Усе це сприяло становленню Н. Бідюк як суб'єкта науково-дослідницької діяльності вченого.

Другий етап – етап розвитку наукового потенціалу цього вченого охоплював: перші сходинки до формування методологічної культури молодого дослідника-компаративіста на основі критичного осмислення нових концепцій, підходів, методів пізнання зарубіжного досвіду з метою творчого застосування та екстраполяції прогресивних ідей у вітчизняну практику. Спрямування вітчизняної освіти до європейського освітнього простору вимагало змін методологічної парадигми професійної та наукової діяльності, професійної активності і мобільності, здатності до сприйняття інноваційного досвіду та генерування ідей. На основі сформованої внутрішньої мотивації та готовності до наукового пізнання відбувався пошук наукової особистої наукової траєкторії, визначення чіткої дослідницької позиції, самоствердження. Результатом науково-дослідної діяльності на цьому етапі – кандидатська дисертація на тему «Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії» (2001 р.). Відбувалося розширення і поглиблення наукових потреб, мотивів, самоактуалізація у процесі порівняльно-педагогічних пошуків, розширювалося коло міждисциплінарних наукових інтересів, вдосконалювалися гностично-дослідницькі, науково-пізнавальні здібності, викристалізувалося своє бачення методології особистісно-професійного розвитку.

Третій етап – етап методологічного становлення у галузі педагогічної компаративістики. На цьому етапі відбувалося заглиблення, удосконалення володіння в концепції і метод порівняльних досліджень, осмислення нових пластів порівняльної професійної педагогіки в контексті інтердисциплінарності, методологічної глибини, системності, об'єктивного сприйняття та усвідомлення, випереджувального підходу до досліджуваних явищ. Тут важливо наголосити – здійснювалося визначення індивідуальної наукової траєкторії професійного і методологічного саморозвитку. Досягнення більш високих щаблів наукового професіоналізму, оволодіння певними науковими критеріями, цінностями та ідеалами потребувало глибокого занурення у проблему методологічної культури у глобальному вимірі з усвідомленням прогностичної реалізації наукових результатів та їхнього визнання науковою спільнотою. Свідченням методологічного становлення на цьому етапі стало здійснення міждисциплінарного дослідження з порівняльної педагогіки на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук на тему «Теорія і практика професійного навчання безробітних у США» (2010 р.). Доречно наголосити, що його результати мають загальнодержавне соціально-культурне та економічне значення.

Четвертий етап – етап подальшого методологічного розвитку, на якому відбувалося цілеспрямоване формування науковця, який володіє високим рівнем методологічної культури та рефлексії, має власну наукову позицію, відповідальність та автономність у прийнятті рішень, а також осмислено враховує закони і закономірності у науково-дослідницькій роботі та професійній життєдіяльності. Свідченням методологічної зрілості професора Наталі Бідюк є самовизначення, розуміння власної сутності, кристалізації свого «Я-самопізнання», визначення напрямів творення власної «Я-концепції» на основі зворотного зв'язку й набутого професійного досвіду. На цьому етапі характерним є певною мірою сформований науковий світогляд, що постійно наповнюється новими ідеями, концепціями і конкретним змістом упродовж професійного розвитку та самовдосконалення. Гармонійне поєднання викладацької, науково-дослідної та організаційної діяльності сприяло створенню і збагаченню вагомому наукового доробку, що налічує понад 200 наукових і науково-методичних праць.

П'ятий етап – етап методологічної творчості, на якому відбувається відшліфовування професійної майстерності, певний «перерозподіл» наукового та професійного досвіду, поглиблення і збагачення методологічної культури, практична реалізація наукового досвіду шляхом активної участі у науково-організаційній діяльності: заснуванні у 2011 р. та редагуванні наукового часопису «Порівняльна професійна педагогіка» (з науковцями Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих), утвердженні та розвитку авторської наукової школи (підготовка 15 кандидатів педагогічних наук), створенні Центру порівняльної професійної педагогіки» (2012 р.) та організації на його базі щорічного міжнародного методологічного семінару «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (також спільно зі своєю науковою альма-матер – Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України). Ще один відповідальний крок – створення спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю – 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (2014 р.), а з 2016 р. – доктора педагогічних наук.

Отже, аналіз науково-педагогічного досвіду професора Н. Бідюк свідчить, що її *методологічне зростання* – це цілісний, пролонгований, неперервний, усвідомлений і, водночас, складний поетапний процес, спрямований на якісні трансформації у професійній та науково-пошуковій діяльності дослідника, що ефективно впливають на формування його методологічної культури та наукової творчості, сприяють саморозвитку і самореалізації упродовж науково-професійної життєдіяльності. До сутнісних характеристик методологічного зростання віднесено індивідуальність, внутрішнє прагнення до пізнання та відкритість до нових ідей, наукову творчість, випереджувальну спрямованість, методологічну рефлексію.

Як бачимо, наукові біографії трьох українських науковців є досить різними. Але в їхньому методологічному зростанні, розвитку їхньої методологічної культури, формуванні високої відповідальності вченого є багато спільного, зокрема, звертає на себе увагу траєкторія становлення

і розвитку їхньої методологічної зрілості у напрямі “від практики – до теорії», яка ґрунтується на взаємодоповненні традицій природничо-наукового і гуманітарного пізнання наукової істини.

На нашу думку, процес методологічного дозрівання кожного науковця має свій початок, свої специфічні етапи і ... не має кінця. Цей процес є неперервним, таке особливе дозрівання триває впродовж усієї науково-педагогічної діяльності. Істинний науковець ніколи не переходить на «методологічну пенсію». Прикладом цього є видатні польські вчені, професори звичайні Тадеуш Новацький, Станіслав Качор, а також видатні українські вчені Іван Зязюн, Семен Гончаренко, яких, на превеликий жаль, вже немає з нами.

Вважаємо, що методологічне дозрівання – це процес індивідуальний, ефективність якого залежить від морально-етичних, духовних, науково-професійних якостей та психофізіологічних особливостей дослідника. Водночас наголосимо, що значний вплив на процес індивідуального методологічного дозрівання має наукове товариство, наукове об'єднання чи наукова школа, в якій формується критичне мислення, обґрунтовуються спільні концепції і дослідницькі програми. Гострі наукові дискусії в поєднанні з доброзичливістю, толерантністю і позитивним прогностичним баченням старшого покоління науковців, сердечний клімат стосунків у системі «вчитель-учень» – усе це стає дивовижним рецептом успішного методологічного зростання.